

ТОНКА СТРУКТУРА ЕНЕРГЕТИЧНОГО СПЕКТРУ $E(J)$ ПАРНО-ПАРНИХ ЯДЕР В АДАБАТИЧНІЙ ТРИЧАСТИНКОВІЙ МОДЕЛІ

Р.М. Плекан, В.Ю. Пойда, І.В. Хімич

Ужгородський національний університет, кафедра теоретичної фізики
вул. Капітульна, 9а, Ужгород, 88000, e-mail: nphys@univ.uzhgorod.ua

У рамках адиабатичної тричастинкової моделі ядра проведено теоретичний опис стаціонарних станів парно-парних ядер, середнє самоузгоджене поле яких моделюється потенціалом Вудса-Саксона. Ефективність адиабатичного підходу проілюстрована на прикладі чисельних розрахунків енергетичного спектру низьколежачих збуджених станів цілого ряду парно-парних ядер та відповідних енергій спарювання валентних нуклонів. З'ясовано, що за рахунок залишкової взаємодії валентних нуклонів має місце тонка структура енергетичного спектру $E(J)$ по сумарному кутовому моменту ядра.

Ключові слова: тричастинкова модель ядра, рівняння Шредінгера, парно-парні ядра, адиабатичне наближення, кутові і радіальні кореляції нуклонів, енергія спарювання.

Вступ

Кінцевою метою теорії ядра є пояснення і теоретичний опис спостережуваних на експерименті характеристик і властивостей ядра на основі знань про взаємодію між нуклонами, з яких складається ядро. При теоретичному дослідженні властивостей ядра ми зустрічаємося з рядом особливостей, які відсутні в теорії атома. Зокрема, відсутня точна інформація про нуклон-нуклонну взаємодію всередині ядра. На відміну від атома, в ядрі не існує силового центру. З одного боку нуклонів в ядрі досить багато, що не дозволяє сподіватись на точний розв'язок динамічних рівнянь, які описують ядро, а з іншого – мало, щоб можна було коректно застосувати статистичні методи.

Отже, труднощі математичного характеру, які виникають при розв'язку рівняння Шредінгера для стаціонарних станів атомних ядер, змушують до пошуку різноманітних наближених методів і модельних підходів його розв'язання. Найбільш відомі з них: метод оболонки [1], метод Хартрі-Фока [2], метод сильного зв'язку каналів [3], метод К-гармонік [4], варіаційний підхід [5], метод рівнянь Фаддєєва [6] та інші. Загальним для всіх цих методів є використання розкладу повної хвильової функції

ядра по власним функціям деякого оператора, який, як правило, є певною частиною повного гамільтоніана. Таке виділення гамільтоніана підсистеми та подальша редукція повного гамільтоніана в простір меншої розмірності істотно спрощує розв'язок багатонуклонної задачі і зводить її в кінцевому рахунку до розв'язку одонуклонної задачі.

Однак, врахування ефектів спарювання нуклонів, обумовлених залишковою взаємодією нуклонів одного сорту, які відіграють важливу роль у формуванні збуджених станів парно-парних ядер і проявляються, зокрема, у наявності щілини у енергетичних спектрах збуджених станів парно-парних ядер та її відсутності у спектрах непарних і непарно-непарних ядер, призводить до гострої необхідності мати методи розрахунку хвильових функцій та енергетичного спектру стаціонарних станів парно-парних ядер, які виходять за рамки одонуклонних наближень типу Хартрі-Фока. Іншими словами, виникає необхідність у теоретичному описі двонуклонних зв'язаних станів ядра.

До дослідження двонуклонних стаціонарних станів ядра спонукають також і наступні причини. По-перше, відомо, що положення максимуму гігантського дипольного резонансу визначається одонуклон-

ними збудженнями в ядрі, однак ширина гігантського дипольного резонансу визначається двонуклонними збудженнями. По-друге, до сих пір не отримало належного теоретичного обґрунтування питання про детальну структуру нейтронного гало, наявність якого експериментально встановлено для ряду легких ядер ${}^6\text{He}$, ${}^{11}\text{Li}$, ${}^{14}\text{Be}$. Характерною рисою гало-ядер є аномально великі середньоквадратичні радіуси розподілу валентних нуклонів, а розподіл нуклонів всього ядра не підлягає закону $A^{1/3}$. Тому теоретичні розробки у цьому напрямку є зараз дуже доречними і актуальними. По-третє, відомо, що парні кореляції нуклонів одного сорту призводять до існування надплинних станів ядер. Першим на можливість надплинності ядерної матерії вказав Боголюбов [7]. Найбільш послідовно парні кореляції нуклонів одного сорту враховуються в надплинній моделі ядра [8, 9] на основі формалізму вторинного квантування.

Парні кореляції між тотожними нуклонами запропоновано враховувати в потенціальному підході в рамках адіабатичної тричастинкової моделі ядра [10-17], в якій парно-парне сферичне (або деформоване) ядро розглядається як система, що складається із відповідного остова і двох валентних нуклонів. В основі запропонованої моделі лежить припущення про розділення руху ядра у просторі R^6 на швидкий рух по кутових змінних на гіперсфері $S^5(\Omega)$ і адіабатичний (повільний) вздовж гіперрадіусу R та введення зручного для опису поняття потенціального терму нуклонів ядра $U_\mu(R)$.

Зауважимо, що адіабатична тричастинкова модель ядра базується також на припущенні про існування середнього ядерного поля, але в ній враховується також короткодіюча залишкова взаємодія валентних нуклонів у формі потенціалу з нульовим радіусом дії із врахуванням відштовхування нуклонів на малих відстанях.

Математичний формалізм адіабатичної тричастинкової моделі

У випадку сферичного (деформованого) ядра ${}^A_ZX$ з двома валентними нуклонами опис ядра в адіабатичній тричастинковій

моделі проводиться в термінах колективних змінних, роль яких відіграють гіперрадіус R і гіперкут α

$$R = (r_1^2 + r_2^2)^{1/2}, \quad \alpha = \arctg(r_2 / r_1) \quad (1)$$

та звичайні сферичні кути $\hat{r}_i = \{\varphi_i, \theta_i\}$ ($i = 1, 2$) валентних нуклонів.

Хвильова функція ядра ${}^A_ZX$ представляється у вигляді добутку хвильової функції $A-2 \Psi(\xi)$ відповідного парно-парного остова та хвильової функції $\Psi(r_1, r_2)$ валентних нуклонів, тобто у вигляді

$${}^A \Psi(\xi, r_1, r_2) = {}^{A-2} \Psi(\xi) \Psi(r_1, r_2). \quad (2)$$

Для простоти подальших міркувань для довільного сферичного ядра ${}^A_ZX$ ефективне середнє поле моделюється статичним сферично-симетричним потенціалом Вудса-Саксона [16]

$$U_i(r_i) = -V_0 \left(1 \pm 0.63 \frac{N-Z}{A} \right) \left(1 + \exp\left(\frac{r_i - R_0}{a_0}\right) \right)^{-1} + V_k, \quad (3)$$

де “ $\pm$ ” у формулі (3): “+” – відповідно для протона, “-” – для нейтрона; $R_0 = r_0 A^{1/3}$, V_k - потенціал кулонівської взаємодії.

Спін-орбітальна взаємодія i -ого нуклона має вигляд

$$V_{l_i s_i}(r_i) = W_i(r_i)(\vec{l}_i, \vec{s}_i), \quad W_i(r_i) = -\chi \frac{1}{r_i} \frac{\partial U_i(r_i)}{\partial r_i}, \quad (4)$$

а залишкова взаємодія валентних нуклонів між собою моделюється у вигляді [15]

$$V_{\text{зал}}(\vec{r}_1, \vec{r}_2) = -4\pi V_{12} [1 - g\rho(\frac{\vec{r}_1 + \vec{r}_2}{2})] \delta(\vec{r}_1 - \vec{r}_2). \quad (5)$$

Відносний внесок відштовхування нуклонів на малих відстанях визначається константою $g > 0$. Такий вибір залишкової взаємодії спрощує надалі алгоритм розрахунку енергетичного спектру, бо дозволяє в явному аналітичному вигляді обчислити її матричні елементи і в той же час, мабуть, не спотворює реальної ситуації, хоча в майбутньому можна буде

розглянути і більш реалістичні моделі взаємодії.

Отже, в рамках адіабатичної тричастинкової моделі ядра потенціальна енергія $V(R, \Omega)$ розглядуваного ядра в термінах колективних змінних (1) має вигляд

$$V(R, \Omega) = U_1(R \cos \alpha) + W_1(R \cos \alpha) (\vec{l}_1, \vec{s}_1) + U_2(R \sin \alpha) + W_2(R \sin \alpha) (\vec{l}_2, \vec{s}_2) + V_{\text{зал}} + V_k. \quad (6)$$

Зауважимо, що використання гамільтоніана з центральною двочастинковою і одночастинковою спіно-орбітальною взаємодією відповідає так званому наближенню проміжного зв'язку.

Як показано в роботах [10-13], задача на знаходження енергетичного спектру сферичних атомних ядер в рамках адіабатичної тричастинкової моделі ядра зводиться до розв'язання наступних двох послідовних задач. По-перше, до задачі знаходження адіабатичних потенціальних термів нуклонів ядра $U_\mu(R)$ та відповідних базисних функцій $\Phi_\mu(R, \Omega)$ шляхом чисельного розв'язку системи диференціальних рівнянь по змінній α

$$\left[\frac{d^2}{d\alpha^2} - \frac{l_1(l_1+1)}{\cos^2 \alpha} - \frac{l_2(l_2+1)}{\sin^2 \alpha} + U_\mu(R) \right] \Phi_{j_1 j_2 l_1 l_2}^{(\mu)}(R, \alpha) + R^2 \sum_{j_1' j_2' l_1' l_2'} V_{j_1 j_2 l_1 l_2}^{j_1' j_2' l_1' l_2'}(R, \alpha) \Phi_{j_1' j_2' l_1' l_2'}^{(\mu)}(R, \alpha) = 0, \quad (7)$$

для коефіцієнтів

$$\Phi_{j_1 j_2 l_1 l_2}^{(\mu)}(R, \alpha) = \sin \alpha \cos \alpha \Phi_{j_1 j_2 l_1 l_2}^{(\mu)}(R, \alpha). \quad (8)$$

Система (7) доповнюється відповідними граничними умовами, які забезпечують обмеженість функції $\Phi_\mu(R, \alpha)$ в нулі і виконання принципу Паулі.

Розклад повної хвильової функції системи $\Psi(R, \Omega)$ за гіперсферичним адіабатичним базисом $\{\Phi_\mu(R, \Omega)\}$ [10-13] має вигляд

$$\Psi(R, \Omega) = R^{-5/2} \sum_\mu F_\mu(R) \Phi_\mu(R, \Omega). \quad (9)$$

По-друге, до задачі знаходження радіальних функцій $F_\mu(R)$ та енергетичного спектру E стаціонарних станів нуклонів

на основі чисельного розв'язку системи диференціальних рівнянь по змінній R

$$\left\{ -\frac{d^2}{dR^2} - \frac{1}{4R^2} + U_\mu(R) - 2E \right\} F_\mu(R) + \sum_{\mu'} H_{\mu\mu'}(R) F_{\mu'}(R) + Q_{\mu\mu'}(R) \frac{d}{dR} F_{\mu'}(R) + \frac{d}{dR} [Q_{\mu\mu'}(R) F_{\mu'}(R)] = 0. \quad (10)$$

Радіальні функції $F_\mu(R)$ задовольняють граничні умови обмеженості в нулі та на нескінченності.

Адіабатичне наближення, якому відповідає збереження в розкладі (9) тільки одного члена і відповідно тільки діагональних матричних елементів, зводить систему (10) до одного рівняння. Явний вигляд величин у (7) і (10) приведений в [10-13]. Методика знаходження енергетичного спектру та відповідних хвильових функцій для деформованих ядер приведена у роботах [15-17].

Чисельні розрахунки енергетичного спектру парно-парних ядер

У рамках адіабатичної тричастинкової моделі приведемо нижче основні моменти чисельного розрахунку енергетичного спектру та відповідних енергій спарювання валентних нуклонів на прикладі детального розрахунку дводіркових збуджених станів парно-парних ядер ^{36}Ar , ^{38}Ca , ^{46}Ca , ^{48}Ti , ^{50}Cr , ^{52}Fe , ^{82}Se , ^{86}Sr , ^{88}Zr , у котрих до заповнення зовнішніх оболонок не вистачає двох тотожних нейтронів. Для спрощення розрахунків сильну взаємодію валентних нуклонів з остовом ядра моделюємо сферично-симетричним потенціалом Вудса-Саксона, залишкову взаємодію – потенціалом нульового радіусу дії у вигляді контактної дельта-взаємодії.

Розрахунки енергетичного спектру парно-парних ядер у припущенні сферично-симетричного поля ядра проводились в такій послідовності. У відповідності з асимптотичною поведінкою потенціальних адіабатичних термів параметри потенціалу Вудса-Саксона підбирались таким чином, щоб потенціальні терми $U_\mu(R)/R^2$ нуклонів на асимптотиці при $R \rightarrow \infty$ виходили на відповідні рівні ізотопів з масовим числом, меншим на одиницю. Визначені у та-

кий спосіб значення параметрів потенціалу Вудса-Саксона приведені в табл. 1. Далі, з визначеними параметрами із включенням потенціалу міжнуклонної взаємодії за схемою робіт [10-13] в наближенні Борна-Оппенгеймера знаходились спектри рівнів ϵ_{nJ} і відповідні їм хвильові функції стаціонарних станів. За нуль було прийнято

енергії відриву двох нуклонів з відповідних оболонки.

Результати розрахунків енергетичного спектру ϵ_{nJ} дводіркових збуджених станів ядер у припущенні сферично-симетричного поля приведені в табл. 2.

Таблиця 1

Набори параметрів потенціалів для досліджуваних ядер

Ядро	V_0 , MeV	V_{12} , MeV	r_0 , фм	a_0 , фм	χ , фм ²
³⁶ Ar	47.9	30.0	1.28	0.63	0.263
³⁸ Ca	50.3	30.0	1.24	0.63	0.29068
⁴⁶ Ca	50.0	34.0	1.26	0.63	0.32144
⁴⁸ Ti	52.0	34.0	1.27	0.63	0.30683
⁵⁰ Cr	51.6	30.0	1.28	0.63	0.28404
⁵² Fe	50.5	34.0	1.27	0.63	0.28248
⁸² Se	48.5	30.0	1.27	0.63	0.3528
⁸⁶ Sr	48.8	30.0	1.27	0.63	0.32416
⁸⁸ Zr	49.3	30.0	1.26	0.63	0.31818

Таблиця 2

Результати розрахунків енергетичного спектру станів досліджуваних парно-парних ядер та відповідних енергій спарювання

Ядро ^A X	Конфігурація дірок	J^π	$\epsilon_{теор}$, MeV	$\epsilon_{експ}$ [18], MeV	$E_J - E_{V=0}$, MeV	$E_{спар}$, MeV
³⁶ Ar	$(1d_{3/2} 1d_{3/2})^{-1}$	0 ⁺	0	0	0.2731	-
	$(1d_{3/2} 1d_{3/2})^{-1}$	2 ⁺	1.52830	1.97039	0.4259	1.560
	$(2s_{1/2} 2s_{1/2})^{-1}$	0 ⁺	0.98132	-	0.2409	-
	$(1d_{5/2} 1d_{5/2})^{-1}$	0 ⁺	1.60193	-	0.3200	-
	$(1d_{5/2} 1d_{5/2})^{-1}$	2 ⁺	0.78960	-	0.3170	0.991
	$(1d_{5/2} 1d_{5/2})^{-1}$	4 ⁺	1.63195	-	0.4012	1.254
³⁸ Ca	$(1d_{3/2} 1d_{3/2})^{-1}$	0 ⁺	0	0	0.3299	-
	$(1d_{3/2} 1d_{3/2})^{-1}$	2 ⁺	2.9537	2.2060	0.6252	1.895
	$(2s_{1/2} 2s_{1/2})^{-1}$	0 ⁺	1.2686	-	0.3432	-
	$(1d_{5/2} 1d_{5/2})^{-1}$	0 ⁺	1.3364	-	0.4519	-
	$(1d_{5/2} 1d_{5/2})^{-1}$	2 ⁺	1.7431	-	0.4112	0.91
	$(1d_{5/2} 1d_{5/2})^{-1}$	4 ⁺	1.5159	-	0.7371	1.631
⁴⁶ Ca	$(1f_{7/2} 1f_{7/2})^{-1}$	0 ⁺	0	0	0.368	-
	$(1f_{7/2} 1f_{7/2})^{-1}$	2 ⁺	0.0791	1.3460	0.447	1.215
	$(1f_{7/2} 1f_{7/2})^{-1}$	4 ⁺	0.2507	2.5747	0.619	1.682
	$(1f_{7/2} 1f_{7/2})^{-1}$	6 ⁺	0.4714	2.9739	0.840	2.283
	$(2s_{1/2} 2s_{1/2})^{-1}$	0 ⁺	5.6674	4.7580	0.396	-
	$(1d_{3/2} 1d_{3/2})^{-1}$	0 ⁺	8.3905	7.2332	0.824	-
	$(1d_{3/2} 1d_{3/2})^{-1}$	2 ⁺	8.1128	7.4900	1.101	1.336
	$(1d_{5/2} 1d_{5/2})^{-1}$	0 ⁺	8.3664	7.2670	0.566	-
	$(1d_{5/2} 1d_{5/2})^{-1}$	2 ⁺	8.1146	7.6680	0.817	1.443
	$(1d_{5/2} 1d_{5/2})^{-1}$	4 ⁺	7.7445	-	1.187	2.097

Ядро ${}^A_ZX$	Конфігурація дірок	J^π	$\epsilon_{\text{теор}}$, MeV	$\epsilon_{\text{експ}}$ [18], MeV	$E_j - E_{V=0}$, MeV	$E_{\text{спар}}$, MeV
${}^{48}\text{Ti}$	$(1f_{7/2} 1f_{7/2})^{-1}$	0^+	0	0	0.2826	-
	$(1f_{7/2} 1f_{7/2})^{-1}$	2^+	0.48801	0.98352	0.3314	1.173
	$(1f_{7/2} 1f_{7/2})^{-1}$	4^+	1.43501	2.29563	0.4261	1.508
	$(1f_{7/2} 1f_{7/2})^{-1}$	6^+	2.46269	3.33318	0.5288	1.871
	$(2s_{1/2} 2s_{1/2})^{-1}$	0^+	7.30485	-	0.1181	-
	$(1d_{3/2} 1d_{3/2})^{-1}$	0^+	5.41460	-	0.4427	-
	$(1d_{3/2} 1d_{3/2})^{-1}$	2^+	4.10737	4.07448	0.5734	1.295
	$(1d_{5/2} 1d_{5/2})^{-1}$	0^+	7.65592	7.57404	0.3692	-
	$(1d_{5/2} 1d_{5/2})^{-1}$	2^+	6.88804	6.8080	0.4460	1.208
	$(1d_{5/2} 1d_{5/2})^{-1}$	4^+	5.92405	5.990	0.5424	1.469
${}^{52}\text{Fe}$	$(1f_{7/2} 1f_{7/2})^{-1}$	0^+	0	0	0.530	-
	$(1f_{7/2} 1f_{7/2})^{-1}$	2^+	0.7505	0.8496	0.642	1.211
	$(1f_{7/2} 1f_{7/2})^{-1}$	4^+	0.9931	2.3857	0.885	1.670
	$(1f_{7/2} 1f_{7/2})^{-1}$	6^+	1.3021	-	1.202	2.268
	$(1d_{3/2} 1d_{3/2})^{-1}$	0^+	5.8235	4.1458	0.873	-
	$(1d_{3/2} 1d_{3/2})^{-1}$	2^+	5.3224	4.4560	1.374	1.574
	$(2s_{1/2} 2s_{1/2})^{-1}$	0^+	6.1086	5.3630	0.832	-
	$(1d_{5/2} 1d_{5/2})^{-1}$	0^+	7.1304	5.7180	0.2147	-
	$(1d_{5/2} 1d_{5/2})^{-1}$	2^+	6.7789	5.8290	0.2498	1.163
	$(1d_{5/2} 1d_{5/2})^{-1}$	4^+	6.2696	5.9650	0.3007	1.401
${}^{82}\text{Se}$	$(1g_{9/2} 1g_{9/2})^{-1}$	0^+	0	0	0.225	-
	$(1g_{9/2} 1g_{9/2})^{-1}$	2^+	0.0582	0.6547	0.283	1.258
	$(1g_{9/2} 1g_{9/2})^{-1}$	4^+	0.1074	1.7350	0.333	1.480
	$(1g_{9/2} 1g_{9/2})^{-1}$	6^+	0.1996	-	0.425	1.889
	$(1g_{9/2} 1g_{9/2})^{-1}$	8^+	0.2934	-	0.519	2.307
	$(2p_{1/2} 2p_{1/2})^{-1}$	0^+	3.9138	1.4099	0.152	-
	$(2p_{3/2} 2p_{3/2})^{-1}$	0^+	4.7183	3.4490	0.138	-
	$(2p_{3/2} 2p_{3/2})^{-1}$	2^+	4.6340	3.5860	0.223	1.616
${}^{86}\text{Sr}$	$(1g_{9/2} 1g_{9/2})^{-1}$	0^+	0	0	0.182	-
	$(1g_{9/2} 1g_{9/2})^{-1}$	2^+	0.47195	1.07668	0.229	1.258
	$(2p_{1/2} 2p_{1/2})^{-1}$	0^+	3.87052	3.1010	0.125	-
	$(2p_{3/2} 2p_{3/2})^{-1}$	0^+	4.61466	4.6006	0.549	-
	$(2p_{3/2} 2p_{3/2})^{-1}$	2^+	4.54511	4.3392	0.619	1.128
	$(1f_{5/2} 1f_{5/2})^{-1}$	0^+	6.76272	-	0.201	-
	$(1f_{5/2} 1f_{5/2})^{-1}$	2^+	6.67155	-	0.292	1.453
	$(1f_{5/2} 1f_{5/2})^{-1}$	4^+	6.53546	5.4256	0.428	2.129
${}^{88}\text{Zr}$	$(1g_{9/2} 1g_{9/2})^{-1}$	0^+	0	0	0.298	-
	$(1g_{9/2} 1g_{9/2})^{-1}$	2^+	0.76684	1.05703	0.375	1.258
	$(2p_{1/2} 2p_{1/2})^{-1}$	0^+	3.92509	3.430	0.208	-
	$(2p_{3/2} 2p_{3/2})^{-1}$	0^+	4.68025	-	0.189	-
	$(1f_{5/2} 1f_{5/2})^{-1}$	0^+	6.83790	-	0.328	-
	$(1f_{5/2} 1f_{5/2})^{-1}$	2^+	6.69075	-	0.475	1.448
	$(1f_{5/2} 1f_{5/2})^{-1}$	4^+	6.47337	6.5783	0.693	2.113

Розраховані енергії збуджених станів парно-парних ядер узгоджуються з існуючими експериментальними даними для

області легких ядер, для області середніх і важких ядер необхідно враховувати ефекти поляризації парно-парного остова.

Для станів зі складною конфігурацією суттєвим є й ефект змішування конфігурацій. У табл. 2 для досліджуваних ядер приведені також чисельні розрахунки енергій спарювання, які обумовлені залишковою взаємодією тотожних валентних нуклонів. Енергії спарювання для відповідних рівнів знаходились за формулою

$$E_{\text{спар}} = \frac{E_j - E_{V=0}}{E_{J=0} - E_{V=0}}. \quad (11)$$

де E_j , $E_{V=0}$ - енергії j -го рівня відповідно з урахуванням і неврахуванням залишкової взаємодії; $E_{J=0}$ - енергія основного рівня з урахуванням залишкової взаємодії. Результати розрахунків підтверджують експериментальні дані про енергії спарювання за

рахунок кореляцій нуклонів, а саме той факт, що вклад спарювання в спектр, як правило, не перевищує 2 МеВ.

Висновки

Таким чином, сформульована нами адиабатична тричастинкова модель ядра дозволяє в потенціальному підході проводити адекватний теоретичний опис ефектів спарювання нуклонів, їх кутових і радіальних кореляцій, які призводять, зокрема, до утворення надплинних ядерних станів. Для кращого узгодження теоретичних розрахунків енергій збуджених станів ядер з експериментальними даними необхідно врахувати внесок недиагональних матричних елементів та поляризацію остова ядра.

Література

1. Гепперт-Майер М., Йенсен И. Элементарная теория ядерных оболочек. - М.: Изд-во иностр. лит., 1958. - 318 с.
2. Барц Б.И., Болотин Ю.Л., Инопин Е.В., Гончар В.Ю. Метод Хартри-Фока в теории ядра. - К.: Наукова думка, 1982. – 208 с.
3. Жигунов В.П., Захарьев Б.Н. Методы сильной связи каналов в квантовой теории рассеяния. – М.: Атомиздат, 1974. - 223 с.
4. Базь А.И., Гринь Ю.Т., Демин В.Ф., Жуков М.В. Некоторые приложения метода К-гармоник к расчету свойств атомных ядер // ЭЧАЯ. – 1972. - Т. 3, вып. 2. - С. 275-317.
5. Михлин С.Г. Вариационные методы в математической физике. - Изд. 2-е, перераб. и доп. - М.: Наука, 1970. – 512 с.
6. Меркурьев С.П., Фаддеев Л.Д. Квантовая теория рассеяния для систем нескольких частиц. – М.: Наука, 1985. – 400 с.
7. Боголюбов Н.Н. К вопросу об условии сверхпроводимости в теории ядерной материи // Докл. АН СССР. - 1958. - Т. 119, № 1. - С. 52-55.
8. Soloviev V.G. On the Superfluid State of the Atomic Nucleus // Nucl. Phys. - 1958/59. - Vol. 9, Issue 4. - P. 655-664.
9. Belyaev S.T. Effect of Pairing Correlations on Nuclear Properties // Dan. Mat. Fys. Medd. - 1959. - Vol. 31, №11. - P. 1-55.
10. Капустей М.М., Пойда В.Ю., Хіміч І.В. Тричастинкова динаміка кластерних ядер в гіперсферичному адиабатичному підході // УФЖ. - 1995. – Т. 40, № 11. - С. 1166-1170.
11. Капустей М.М., Пойда В.Ю., Хіміч І.В. Опис зв'язаних станів кластерних ядер в колективних змінних // Доп. НАН України. Сер. матем. - 1995. - № 10. - С. 71-74.
12. Капустей М.М., Пойда В.Ю., Хіміч І.В. Тричастинкова модель стаціонарних станів атомних ядер в адиабатичному підході // УФЖ. - 1999. – Т. 44, № 11. - С. 1330-1336.
13. Капустей М.М., Плекан Р.М., Пойда В.Ю., Хіміч І.В. Адиабатична тричастинкова оболонкова модель ядра // УФЖ. – 2001. – Т. 46, № 5-6. – С. 524-528.
14. Khimich I.V., Plekan R.M., Pojda V.Yu. The Description of the Energy Spectrum of Nuclei in the Adiabatic Approach // Radiat. Phys. and Chem. – 2003. – Vol. 68, iss. 1-2. – P. 159-163.
15. Плекан Р.М., Пойда В.Ю., Хіміч І.В. Дослідження кореляцій нуклонів парно-парних ядер в рамках адиабатичної

- тричастинкової моделі ядра // УФЖ. – 2004. – Т. 49, №8. – С. 743-753.
16. Plekan R.M., Pojda V.Yu., Khimich I.V. Theoretical Description of Nucleons Paired Correlations of Even-Even Nuclei in the Adiabatic Three-Particle Model // Proc. of International Conf. on Current Problems in Nuclear Physics and Atomic Energy (NPAE-Kyiv2006). - Part. 1.– Kyiv (Ukraine). – 2007. – P. 183-192.
17. Plekan R.M., Pojda V.Yu., Khimich I.V. Theoretical Description of Nucleons Paired Correlations of Even-Even Nuclei in the Adiabatic Three-Particle Model // Nucl. Phys. and Atom. Energy. – 2007. – Vol. 2, iss. 20. - P. 47-55.
18. Evaluated Nuclear Structure Data File (National Nuclear Data Centre, Brookhaven National Laboratory, New York, USA): <http://www.nndc.bnl.gov/ensdf/>.

THE FINE-STRUCTURE OF THE $E(J)$ ENERGY SPECTRA OF EVEN-EVEN NUCLEI IN THE ADIABATIC THREE-PARTICLE MODEL

R.M. Plekan, V.Yu. Pojda, I.V. Khimich

Uzhhorod National University, Department of Theoretical Physics
9a, Kapitulna str., Uzhhorod 88000, e-mail: nphys@univ.uzhgorod.ua

The theoretical description of the stationary states of even-even nuclei, whose mean self-consistent field being simulated by Woods-Saxon potential, is carried out within the framework of the adiabatic three-particle model of nucleus. The efficiency of the adiabatic approach is illustrated for the example of the numerical calculations of the energy spectra of low-lying excited states for whole series of even-even nuclei and the corresponding pairing energy of two valence nucleons. It was showed that the fine-structure of the $E(J)$ energy spectra on total angular momentum of nucleus exists to account of the residual interaction of valence nucleons.

Key words: three-particle model of nucleus, Schrödinger's equation, even-even nuclei, adiabatic approximation, angular and radial correlations of nucleons, pairing energy.

ТОНКАЯ СТРУКТУРА ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО СПЕКТРА $E(J)$ ЧЕТНО-ЧЕТНЫХ ЯДЕР В АДИАБАТИЧЕСКОЙ ТРЕХЧАСТИЧНОЙ МОДЕЛИ

Р.М. Плекан, В.Ю. Пойда, И.В. Химич

Ужгородский национальный университет, кафедра теоретической физики
ул. Капитульная, 9а, Ужгород, 88000, e-mail: nphys@univ.uzhgorod.ua

В рамках адиабатической трехчастичной модели ядра проведено теоретическое описание стационарных состояний четно-четных ядер, среднее самосогласованное поле которых моделируется потенциалом Вудса-Саксона. Эффективность адиабатического подхода проиллюстрирована на примере численных расчетов энергетического спектра низколежащих возбужденных состояний целого ряда четно-четных ядер и соответствующих энергий спаривания валентных нуклонов. Выяснено, что за счет остаточного взаимодействия валентных нуклонов существует тонкая структура энергетического спектра $E(J)$ по суммарному угловому моменту ядра.

Ключевые слова: трехчастичная модель ядра, уравнение Шредингера, четно-четные ядра, адиабатическое приближение, угловые и радиальные корреляции нуклонов, энергия спаривания.